

1. Birkás Ákos a műteremben

A nyolcvanas évek közepén a magyar új szénzibilitás egyik legfontosabb művészeként és teoretikusaként Birkás Magyarországon a csúcra ért, 1986-ban a Velencei Biennálé magyar pavilonjában is kiállított. A nyolcvanas évek közepe azonban egyúttal egy új festői program születését is jelezte, Birkás úgy érezte, hogy a tranzavantgárd új vadság (Neue Wilde) energiái teljesen szétfeszítik azokat a képeit, amelyek egyszerű, de komplex motívumok (arc, fej, táj) ütköztetésére épültek. Az új út, az új program a formai redukció lett, amely több mint tíz éven át meghatározta Birkás munkásságát és nemzetközi karrierhez is vezetett, amit olyan nagy kiállítások fémjeltek, mint az 1996-os bécsi tárlat (MUMOK). Ennek a konceptuális elmélyüléssel párosuló formai redukciónak az eredménye lett a számozott címekkel ellátott *Fej* sorozat, amelynek 59-es darabja Bécsben készült, 1989-ben.

Az 59-es *Fej* letisztult formája és szimmetriája egyszerre idézi fel a keresztény oltárképek és a spirituális absztrakció festői hagyományát, de a kikerekedő két hatalmas fél ovális távolabbi asszociációkat is működésbe lendít a bizánci ikonfestészettől a távol-keleti mandalákon és az amerikai absztrakt expresszionizmuson át a radikális monokróm festészetig ívelően. Ez a fajta konceptuális és spirituális gazdagság ráadásul egy analitikus művészi attitűddel is összekapcsolódik, amely Birkás hetvenes évekbeli fotografiai praxisát jellemezte. A *Fej*-sorozat ugyanis éppolyan szervesen kötődik Birkás fotografikus portréihoz, mint múzeumi fotósorozatához, amely a képek működésére és befogadására fókuszált különféle tükröződések és kép a képben helyzetek ábrázolásával. Ebben a perspektívában válik érthetővé, hogy a *Fej* nem egyszerűen egy redukált portré, hanem inkább egy a végtelenre nyíló belső világ minimalista szimbóluma, amely a festő intenciói szerint már méretéből és plaszticitásából adódóan is szinte magába szippantja a nézőt.

47. ▶ BIRKÁS ÁKOS (1941)

Fej 59, 1989

Olaj, vászon, 200x149,5 cm

Jelezve hátoldalon: Ákos Birkás KOPF 59 1989. Ö., L. "installáció instrukció"

Kezdő ár: 4 000 000 Ft / 13 115 EUR

Becsérték: 6 000 000 – 8 000 000 Ft

Estimated value: 19 672 – 26 230 EUR

REPRODUKÁLVA:

▶ Ákos Birkás, Knöll Galerie, Bécs, 1989. oldalszám nélkül

2. Mark Rothko: Narancs és sárga, 1956
Albright-Knox Art Gallery, Buffalo

3. Barnett Newman: Ornamentika III, 1949
MoMA, New York

A *Fej* ilyen szempontból egyúttal egy meditációs objektum is, amely azonban nem pusztán a szellemi dimenziók felé vezet, hanem mozgásba lendíti a művészet és a térábrázolás történetét is. A sorozat kompozíciói ugyanis három tér, három téri viszonylat összjátékára és konfliktusára épülnek, amelyek állandó elemei a műveknek. Az első a képi háttér tere, és az ovális motívum elhelyezése ebben a térben, a második magának a fejnek a belső tere, a harmadik pedig a diptichon két táblájának helyzete egymáshoz képest. Birkás a sorozat jó kétszáz darabjában folyamatosan játszott ezekkel a terekkel, és zseniálisan – tisztán festői eszközökkel: ecset- és színkezeléssel – hozta ki a maximumot a látszólag teljesen egyszerű motívumból.

A belső és a külső világok dinamizmusának történetében az 1989-es év meglepő módon a harmónia időszakára esik, amikor az 59-es és a 60-as számú *Fej* oválisa is közelített a kör-forma teljességéhez, amit Birkás jelen esetben a diptichon két táblája közötti távolság növelésével is hangsúlyozott. Amíg a 60-as *Fej*-nél a teljesség képzetéhez egy az ég határtalanságát felidéző kékes-szürkés színvilág párosult, addig az 59-es *Fej* narancssárgája a napot juttathatja eszünkbe. Mindez talán nem független attól sem, hogy a rendszerváltás idején Birkás tudatosan a belső dimenziók felé fordult, és 1989-ben leginkább a bizánci ikonfestészet meglepő személyessége ragadta meg, azon belül is a fej és a mandorlák koncentrikus szerkezete, amely a keleti mandalákhoz hasonlóan nemcsak a teljességet szimbolizálta, de egyúttal elmélyülésre, kontemplációra is serkentett. A narancs színekben ragyogó és a festék koncentrikus, pasztózus megmunkálásával a kozmikus dimenziók felé is megnyíló *Fej* így nemcsak formai, de koncepcionális tekintetben is az egész sorozat egyik legharmonikusabb darabja lett.

Kaszás Gábor

